

OM NITTEDAL BYGDESAMLING

Marit Aabel 10. 06. 2021

NITTEDAL HISTORIELAG INVITERER TIL BESØK

I NITTEDAL KOMMUNES BYGDESAMLING DEN 10. JUNI 2021

Nittedal historielag planla et møte for publikum i fjor til Nittedal Bygdesamling, men ble stoppet av pandemien. Nå inviterer historielaget igjen til bygdesamlingen. Vi bruker smittevern.

INTRODUKSJON I HAGEN SKOLES AULA

Det er praktisk at vi innledningsvis er samlet her i aulaen på Hagen skole. Dere vil bli orientert om bygdesamlingen og hva den inneholder her. Slik vil dette være en forberedelse på det som finnes av historisk interesse, knyttet til det gamle skolehuset fra 1880.

BYGDESAMLINGEN PLASSERES I 1880 BYGGET- HAGEN SKOLE I 2008

Fra 2008 har bygdesamlingen fylt Hagen skoles 1880 bygning. Slik har også uteområdet omkring bygningen blitt styrket, og fortellingen om den tiden da skolen og lærerboligen var under samme tak, blir tydelig visualiseres. Daværende kultursjef Rune Winum tok et vellykket grep ved å plassere bygdesamlingen i dette bygget. Rune Winum var entusiastisk og hadde vyer for hva bygdesamlingen skulle bety for bygda vår. Han så mulighetene og ville trekke uteområdet inn i bygdehistorien. Ved enkelte anledninger fylte han tunet mellom skolehuset, stabburet og låven med redskap og vogner. Da ble lærerens rolle som småbruker synlig. Her bodde han med sin familie, underviste og dyrket sin mat. Gårdstunet skapte et troverdig miljø og en god inngang til samlingen.

Til slike anledninger var det annonsert som åpne dager for publikum selv om det ikke kom mange mennesker. Men det kom forespørsler fra lag og foreninger om å få besøke samlingen. Da var det som oftest Halvor Gundersen og jeg som tok gjestene inn.

DEN KULTURELLE SKOLESEKKEN

Det ble i 2009 startet opp med tilbud for alle 4. trinns elver fra alle kommunens sju skoler. Det skjedde i månedsskifte mai/juni. Halvor og jeg hadde interessante og morsomme timer daglig i den perioden det tok. Fra 2015 overtok Mona Danielsen og Tom Nilsen formidlingen av bygdesamlingen til elevene. Omtrent i ti år har dette tilbudet blitt gitt skoleelever.

NITTEDAL KOMMUNE FIKK HANS EVENSENS SAMLING I GAVE

Nittedal kommune mottok Hans Evensens samling i gave i 1975. Dessverre var ikke kommunen klar for å forvalte denne gaven. Samlingen ble lagret i 20 år. I 1995 ble Hans Evensens samling montert i Mølleparken ved Rotnes bruk. Men det ble lite midler til omvisning av publikum. I 2003 grep lokalavdelingen av «Foreningen Norden» inn. En gruppe medlemmer stilte frivillig opp som omvisere, en

dag i uken. Deriblant Casper Øwre, da var han kultursjef, men her som representant for «Foreningen Norden».

OM HANS EVENSEN

Det å finne noe interessant å samle på, kjenner vi til. Men det å være samler, blir de færreste. Motivasjonen for å samle på utrangerte bruksgjenstander, ble Hans Evensens ambisjon. Kanskje skjedde det i ung alder. Hans kjærlighet til brukte gjenstander handler om tilknytningen mennesker han har kjent har hatt. Gjenstanden bærer i seg minnet. I hans opptegnelser tyder det på at han pleier sin samling med hengivenhet.

Hans Evensen var Gudbrandsdøl og vokste opp i en husmannskultur. Han hadde et forbilde. Det var en kar som reiste omkring med hest og kjerre i Gudbrandsdalen og stelte tennene til folk. Tannlegen tok like gjerne gamle saker som betaling for sine tjenester. Anders Sandvik ble kjent som samler av smått og stort fra hele dalføret. Hans innsats og samlerevne førte til museet «Maihaugen» på Lillehammer, som i dag er en nasjonal stolthet. Hans Evensen opplevd det og fikk slik sitt forbilde!

HANS EVENSEN FLYTTER TIL NITTEDAL

Den arbeidssøkende dølen kommer til Nittedal og får arbeid og stifter familie her. Han samler stadig. Han trenger plass og setter opp et enkelt skur til det. Samlingen handler om redskaper for jord- og skogbruk, mat og tekstilproduksjon for den tids naturalhusholdning som småbrukerfamiliene trengte daglige, og det meste var hjemmelaget.

FORTEGNELSENE FORTELLER

Det foreligger en fortegnelse over hver gjenstand av hans samling i tallet 418: Her står det bl.a.nr. 407: «Kubjelle med klave. På gårdene hadde de ofte bjelleklaver som var ren pryde. Vakre og pent laget. Bjellekua var liksom den fornemste i hele bølingen. Denne klaven tror jeg far min har laget». Dette er fra fortegnelsen som Hans Evensen og datteren Irene skrev, et grundig arbeid. Alt befant seg da på småbruket Granly her i Nittedal.

GJENSTANDENE I BYGDESAMLINGEN VISES I HOVEDSAK ETTER EMNE

Evensens samling er kjernen i bygdesamlingen. Men samlingen har økt, bygdefolket i Nittedal har donert. Utrangerte møbler og gjenstander har funnet veien til samlingen. For å ordne gjenstander og gi et helhetlig inntrykk, er flere av rommene emneinnredet. Det handler om dagliglivet!

REDSKAPSROMMET

Når vi entrer rommet for jordbruks- og skogbruks redskap, er sporene etter kraft og kløkt tydelig. Enkle redskaper er utviklet på gården, i smie og snekkerbod. Gjenbruk av materialer og reparasjoner som forlenger dets levetid. Respekt for virket!

Rommet for utearbeid ligger mellom tekstilrommet og kjøkkenet.

TEKSTILROMMET

Vi går til venstre og ser tekstil-rommet, som historisk hørte til kvinnenens vinterarbeid. Her er ull for karding, rokk for spinning av tråd og vev for å veve stoffer. Vi finner lin-hekle som forteller om den krevende linåkeren og de fine linskjortene som møysommelig ble laget, som ble stasplagg. Naturlig er det da å nevne klesdrakten, bunaden, nettopp bestående av ull drakt og lin skjorte. Farging av ullstoff, er også et tema. Potteblått var nok den mest brukte metoden, i tillegg til plantefarging. Her er strykejern for å varme på vedkomfyren, et gammelt mangletre den eldste utgaven av å stryke stoff, en allment brukt friergave. Her er ulike klesruller, enkle symaskiner og på klessnora henger håndsydd undertøy av importert bomullsvarer. De bringer tankene ut i verden, handel med bomullsproduserende land.

KJØKKENET

På motsatt side av redskapsrommet, finnes kjøkkenet. Det store bordet fører tankene til storgården som i onnetider hadde hjelp av mange mennesker. At det var mange munnar å mette var oftere reglen enn unntaket! Men dette kjøkkenet samler flere oppgaver som på gårdene hadde egne rom.

Produksjonen av mat er i sentrum. Utstyr for slakting av dyr og behandling av kjøtt. Det handler om husdyrenes nødvendighet for enhver familie. Bruken av melka, separator og om meieriprodukter som bevarte bruken av melka, før kjøleskapet kom. Men vi ser også i redskapsrommet et bilde fra isskjæringen av isblokker fra verkensdammen. Velkjent kjøling med isolasjon av trespon mellom blokkene.

FEMTITALLSSTUA

Innenfor kjøkkenet er det et stuerom som peker utover den tiden uten strøm og motorer. Rommet viser det intime fellesskap for den lille kjernefamilien. Det er etterkrigstidens på nitten-femtitallet. Det er kanskje lørdagskveld , det ligger duk på bordet og snart kommer det hvetebakst, kaffe og saft. Familiemedlemmene har nok en radio, men god tid til å underholde hverandre med høytlesing og allsang. Den store endringen kom med fjernsynet på tidlig sekstital og stuemøbleringen blir endret etter det.

BARNESOVEROM

Så følger et soverom hvor fantasien kan settes i sving, barneleker kunne det vært flere av! Et eget rom med utstilling om utvinning og foredling av jernet i bygda vår er også i første etasje. Omtalen kommer tilslutt i denne gjennomgangen.

ANDRE ETASJE

SKOLESTUA

Vi må opp trappen til andre etasje- hvor vi raskt finner en liten skolestue med pult, trø-orgel og et lite bibliotek med spor av skoleinteriør, slik det var for sytti år siden.

SKISAMLINGEN

I et stort rom er vår skihistorie samlet. Fra de tunge, vidje-spente skiene, gjennom utvikling av en lettere treski og frem til dagens ski. Så er det bilder fra ski-kulturen, renn og diplomer, store navn som vi er stolte av. Skisamlingen er virkelig en opplevelse av vintersporten. Vintergleden utfylles med to kjelker, en pulk, og en slede.

LITT AV HVERT

I det store rommet er det litt av hvert. En arbeidsplass for en møbeltapetserer har plass. Folk kjøpte ikke nytt når stoffet var slitt, slik ble det mye å gjøre på denne arbeidsplassen. Et skrivebord med kontorstol fra Kruttverket.

Billedsamling fra utstillingen om hverdagsliv fra kulturminneåret 2009.

TILBAKE TIL FØRSTE ETASJE

Hakedals Jernverk var i firehundre år både arbeidsplass og eget samfunn lengst nord i bygda. Derfor har bygdesamlingen fra 2010 et eget rom med utstillingen «Jernet i bygda vår». Nittedal historielag skaffet en antikvarisk ovn fra Hakedals Jernverk, støpt i 1773 med motivet «Mars på kanonen» til utstillingen. Rommet er en fortelling om bonde-jernet, om jernutvinningens historie til etableringen av Hakedals Jernverk. Vi får innsyn i myndighetenes politikk ved jernverket, styrt av dansk kongen. Jernverkseieren måtte søke kongens privilegier for å få eie og drive jernverket. Slik fikk jernverkseieren økonomiske forpliktelser til kongen. Indirekte fikk dette konsekvenser for hele jernverksamfunnet. Hakadal ble preget av å være en jernverksbygd.

TIDSVITNE

Johannes Dahl skrev i 1942 boka «Nordmarka» som beskriver hans oppvekst på Hakedals Verk fra 1872, tre år etter at masovnen ved jernverket slokket. Hans far, Eivind Dahl, var ansatt av verkets eier, baron Harald Wedel Jarlsberg, for å ta ned alle jernverkets driftsbygninger og bygge opp en storgård. Det måtte bli et stort fjøs for melkeproduksjon. Den økende befolkningen i Kristiania måtte kjøpe sin melk. Slik ble gutten Johannes vitne til skiftet fra «den gamle tid» til den moderneveldrevne storgården. Her var det en stor arbeidsstokk på gården og i skogen. Johannes knyttet seg til gamle jernverksarbeiderne som i sin pensjonisttilværelse gjorde små tjenester på gården. Slik fikk gutten forklaring på spørsmål om den gamle tid da jernverket gikk. Det forteller han i boken han skrev som voksen. Hans beretning er fylt av kjærlighet til den tilværelsen han fikk i sin oppvekst. Alle vet at det var mye fysisk slit «i de dage», men menneskene levde etter sin tids forventning til tilværelsen.

VI TRENGER TIDSVITNER

Bygdesamlingen er en bank for vårt minne. Her finner vi tilbake til tiden hvor elektrisk strøm og bensinmotorer ikke eksisterte. Og bygdesamlingen får oss til å se utviklingen som har foregått og setter dagens mennesker inn i denne sammenhengen. Vi ser at menneskene er skapende. Det tar ikke slutt, trinn for trinn utvikler vi vårt livsgrunnlag videre.

Allikevel lytter vi til Sigrid Undset: «Ti sed og skikk forandres meget, alt som tiderne lider og menneskenes tro forandres, og de tenker annerledes om mange ting. Men menneskenes hjerter forandres aldeles intet i alle dager.»

AKTUELT AKKURAT NÅ:

Nittedal kommune har sendt ut et brev til lag, foreninger og andre interesserte, datert 08.06.2021 og undertegnet Fredrik Glans, enhetsleder Enhet for Kultur.: Det ønskes «kartlegging av interesse for drift av bygdetun».